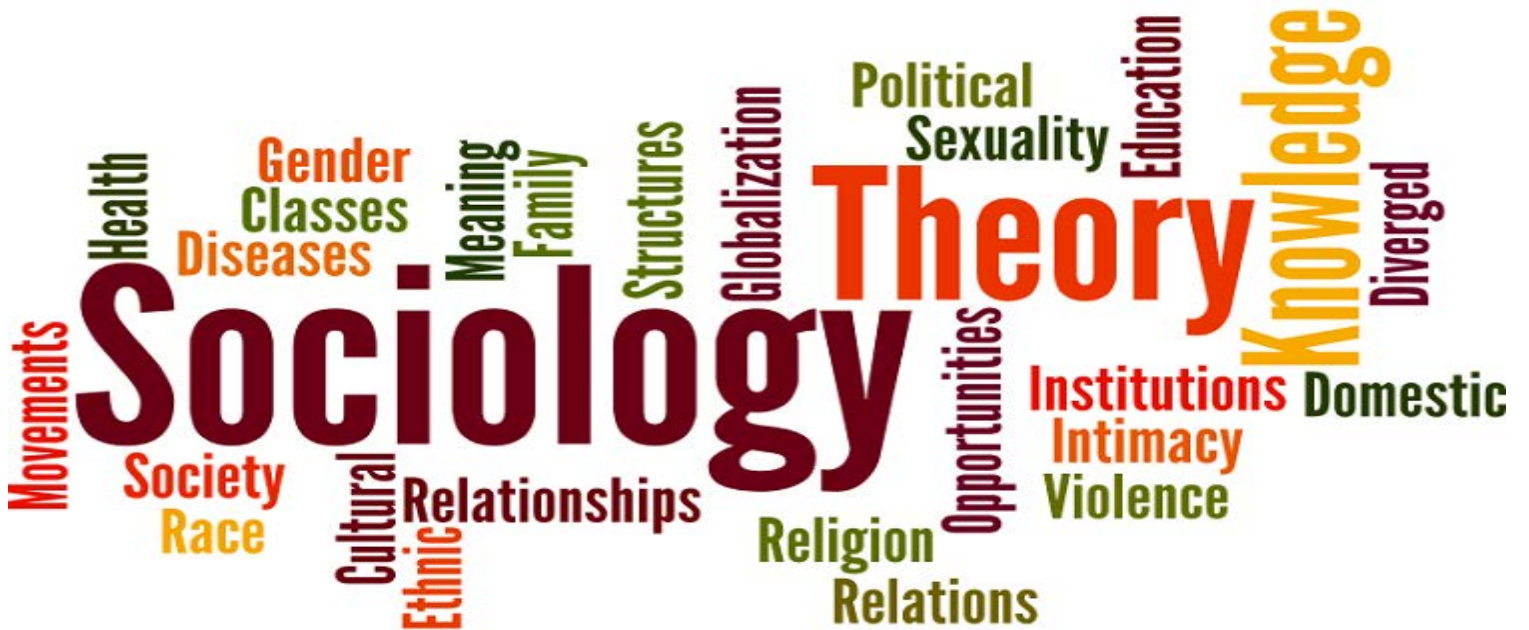

İstanbul Üniversitesi
Çocuk Gelişimi

Sosyoloji

Bölüm Sonu Soruları- Vize-Final-Bütünleme ve Ekstra Sorular

**Konu Anlatımlı
Soru Bankası**

1.ÜNİTE

SOSYOLOJİK BAKIŞ

Giriş

Sosyolojik perspektif, içinde yaşadığımız dünyayı esnekleştirir ve özgürlüğümüze katkıda bulunur. Bizlere daha farklı bir dünyanın olabileceğini gösterir.

Bilim Olarak Sosyoloji

Bilim olarak sosyoloji, toplumu, kurumları ve toplumsal eylemi anlamaya çalışan, son derece heyecan verici bir bilim dalıdır. **Son derecede geniş bir alanı var. Ekonomi, kültür, siyaset, toplumsal değişme, beden, medya, din, savaş, hukuk, suç, gençlik sorunları, küreselleşme** vb. sosyolojinin ilgilendiği konulardan sadece bir bölümüdür.

Bir sosyolog, sosyolojiyi özeldeki geneli ya da benzerlik içindeki farklılığı gören bilim dalı olarak ifade ediyor. **Sosyologlara göre birtakım toplumsal olay ve olgular, görüldüğü gibi değildir. Sosyal gerçeklik**, çok sayıda anlam katmanına sahiptir. Her yeni katmanın keşfi bütünü algılanışını değiştirir.

Sosyolojinin isim babası, Auguste Comte'dir. Latince eş, arkadaş, birliktelik (companion) anlamına gelen "socius" ile Yunanca inceleme (study) anlamına gelen "logos" sözcüklerinin bir araya getirilmesinden oluşmuştur. Kelime anlamı itibarıyla "Toplumsal üyeliğin temellerinin incelenmesi" olarak tanımlanabilir.

Ders kitaplarının hemen hemen tümünde sosyoloji, **"toplumu inceleyen bilim dalı" olarak tanımlanır.**

Sosyologlar, bilim anlayışlarındaki farklılıkların da etkisiyle çok çeşitli sosyoloji tanımları yapmışlardır. **Örneğin Durkheim'e göre "toplumsal kurumların", Giddings'e göre "toplumsal olayların (fenomenlerin)" bilimidir. Weber sosyolojiyi "toplumsal eylemi (action)**

inceleyen bilim", **Simmel ise**, "insan ilişkilerini inceleyen bilim" dalı olarak tanımlamıştır.

Sosyolojinin en bilinen bir başka tanımı ise "insan toplumunun sistematik ve kuşkucu incelemesi"dir. Bottomore'ye göre sosyoloji, toplumsal antropoloji ile birlikte toplumun belli bir yanını değil toplumsal hayatı bir bütün olarak ele almak isteyen, toplumu oluşturan sosyal gruplar ve kurumlar arasındaki dokusal ilişkileri incelemeye kalkışan ilk bilim dalıdır. Bu bakımdan **sosyolojinin temel iddiası, toplumsal yapıdır yani belli bir toplumdaki eylem ya da davranış formları arasındaki sistematik karşılıklı ilişkilerdir.**

- ✘ Sosyologlar, toplumun farklı parçaları arasındaki iç bağımlılığı vurgu yaparlar.
- ✘ Sosyoloji, toplumların nasıl oluştuğunu sorarak başlar ve toplumsal yaşamı sorgular.
- ✘ Sosyoloji, toplumsal deneyimlerimizi anlamaya çalışan entelektüel bir disiplin olma iddiasındadır.

Bizim umutlarımız, korkularımız, fırsatlarımız, kimliğimiz ve davranışlarımızın hepsi sosyal anlayışları ifade eder.

- ✘ Sosyoloji, insan davranışının geniş akademik bir perspektif içinde incelenmesidir. Bazı yazarlar, sadece bir sosyoloji yoktur, sosyolojiler vardır, derler. Bugün sosyolojide 50'den fazla alt uzmanlık alanı mevcuttur.
- ✘ Bir sosyoloğun da belirttiği şekilde bugün adeta güneşin altındaki hemen hemen her şeyin sosyolojisi vardır. olağan üstü geniş ilgi alanına rağmen eklektik bir yaklaşımla sosyolojiyi "toplumu, grupları toplumsal ilişkileri ve kurumları sistematik olarak inceleyen bilim dalı"9 şeklinde tanımlayabiliriz.

Sosyolojik Muhayyile

Sosyologlar, sosyolojinin bize içinde yaşadığımız topluma "uzaylı yaratıklar gibi bakma becerisi" kazandırdığını söylerler.

Onlara göre ise sosyolog, herkesin genelde işine burnunu sokan sinir bozucu bir yabancı gibi davranır. **Sosyoloji sorular sorarak rahat ve sessiz hayat tarzını bozar; belli şeyleri bulmacaya dönüştürür ve bildik olanı bilmedikleştirir.**

Kipling'in öyküsündeki kırkayak gibi insan, öz bilinç kazandığında adım atamaz hâle gelebilir veya kendini aşağılanmış hissedebilir. O güne kadar bildikleri ve gurur duydukları değerini yitirir. İnsan şoka uğrayıp hoşnutsuz olabilir.

Sosyoloji, sadece toplumu değil, kendisini de sürekli olarak sorgular.

Sosyoloji, kendisini uygulayan kimseyi hiç durmadan katı gerçeklerle yüz yüze getirir. Ancak bazı **rahatsız edici taraflarına** rağmen sosyoloji bir perspektif, dünyaya bakış açısı sunar.

Sosyolojik bakış, aynı olmayan dünyalar arasında pencereler açar. İçinde yaşadığımız dünyayı geniş bir sosyal bağlamda görmeyi sağlar.

Sosyolojik perspektifin temelinde insanların toplum tarafından nasıl etkilendiklerini anlama çabası vardır.

Her toplumda dışlananlar arasında sosyolojik bakış açısı daha yaygındır

Özellikle büyük ekonomik ve toplumsal krizler insanların dengesini bozar ve sosyolojik bakış açısını uyarır. Sosyolojinin bir bilim olarak ortaya çıkışı, böyle bir dönemde olmuştur.

Sosyolojik muhayyile sayesinde içinde yaşadığımız toplum ve kendimiz arasındaki ilişkiyi daha iyi görebiliriz. **Mills'in belirttiği şekilde "tarih" ile "biyografi"** arasındaki ilişkiyi daha iyi kavrayabiliriz.

Mills'e göre toplumu ve bireyi birlikte ele almadıkça ne bireyin hayatını ne de toplum tarihini tam olarak kavrayabiliriz. İnsanlar karşılaştıkları sorunları, güçlükleri, felaketleri tarihsel değişimler ya da kurumsal ilişkiler ve çatışmalar açısından düşünüp değerlendirmemektedirler. İnsanlar, mutluluk ve refah içinde yaşadıklarında bunun toplumun o günkü durumu sayesinde olduğunu fark etmemektedirler.

Sosyolojik muhayyile, bireylerin kişisel huzursuzluklarının arkasındaki toplumsal sorunlara vurgu yapar. İnsanın kendi hayatının anlamını kavrayabilmesi ve kendi geleceğini görebilmesi için içinde yaşadığı tarih döneminin ve diğer insanların bilincinde olması gerekir.

Bu konuda verilebilecek bir başka örnek ise artan boşanmalardır. Tıpkı işsizlik gibi bir kişinin boşanması da sosyolojik bir sorun değildir ancak toplumların modernleşme sürecine paralel olarak evliliklerin anlamlı bir çoğunluğunu boşanma ile sonuçlanması sosyolojik bir olaydır ve büyük ölçüde toplumsal değişim sürecinden etkilenmektedir. Özetle ifade etmek gerekirse bireylerin yaşadıkları hayat, toplumsal yapıdan bağımsız değildir.

Sosyolojinin Temel Kavramları

Toplum, sosyolojinin incelediği en önemli kavramdır. Bazı yazarlar, toplumu kenarları olmayan bir ağa benzetiyorlar. Sosyolojinin bilim olarak kurucularından birisi olan **Durkheim'e göre toplum**, bireylerin basit bir toplamı değildir. Onun için toplum "Kendine has nitelikleri olan, özgül bir gerçekliği temsil eder." En basit tanımıyla toplum, bir kültür ve bölgeyi paylaşan insan grubudur. Bir başka yazar ise benzer şekilde toplumu ortak kültürü paylaşan, belirli bir toprak parçasında yerleşik, kendilerini birleşik ve özgün varlık olarak gören insanlardan oluşan bir grup olarak tanımlamaktadır.

Sembolik etkileşimciler, toplum diye bir şeyin olmadığını iddia etmektedirler. Onlara göre toplum, hakkında bilgi sahibi olamadığımız ya da doğru anlayamadığımız şeyleri kapsayan yararlı bir terimdir. Buna karşılık bazı sosyologlar toplum kavramına kendi ayakları üzerinde duran gerçeklik gözüyle bakarken bazıları da onun ulus devletle özdeşleştirilmesine karşı çıkmıştır.

Sosyolojinin bir başka temel kavramı ise kurumdur. Toplum, yerleşik ilişkileri ifade eden bir kurumlar bütünüdür. Bütün toplumlarda evlilik, piyasa, dinî ritüeller ve hukuk gibi kurumlar vardır.

Toplumlar geliştikçe de bu kurumlar, artan bir biçimde uzmanlaşır ve örgütlü hâle gelir. Kurum sözcüğü, sık sık örgüt yerine kullanılır. Örneğin eğitim kurumu denildiğinde okullar ve üniversitelerin akla gelmesi gerekir.

Kurumlar, birbiriyle ilişkili karmaşık bütünlüktür. Örneğin bir ülkenin siyaset kurumu ne derece düzgün işler ise ekonomi kurumu da o derecede sağlıklı işler ya da hukuk kurumunda ortaya çıkabilecek sorunlar, toplumun hemen hemen bütün diğer kurumlarını etkileyecektir. Kurumlar birbiri ile karşılıklı fonksiyonel ilişki içindedirler

Toplumsal davranış (ya da eylem) sosyolojinin bir başka temel kavramıdır. Weber'e göre sosyoloji, toplumsal davranışı (eylemi), yorumlayarak anlamak ve bu yolla davranışı kendi akışı ve yarattığı etkileri ile birlikte sebeplerini ortaya koyarak açıklamak isteyen bir bilimdir.

Max Weber, toplumsal davranış kavramını ise oldukça ayrıntılı bir biçimde açıklamak yoluna gitmiştir:

- ✘ Bir davranış, başkalarının davranışlarına yönelmiş olması hâlinde toplumsal davranış olur. Tek başına yapılan dua gibi davranışlar toplumsal davranış sayılmaz. Bir bireyin ekonomik faaliyeti, ancak ve sadece başkalarının davranışlarını dikkate aldıkları takdirde toplumsal bir davranış olabilir.
- ✘ Toplumsal davranış, başkalarının geçmişte ve şimdi yaptığı veya ileride yapması muhtemel davranışlara karşı yapılmış olabilir. Daha önce yapılmış bir saldırının intikamını almak, şu andaki bir saldırıyı savuşturmak veya ileride olabilecek bir saldırıya savunma önlemleri almak gibi.
- ✘ Her insan ilişkisi, toplumsal nitelik taşımaz. Tutum ve davranışların sadece başkalarına yönelik olanları, toplumsal niteliğe sahiptir. Örneğin bisikletli iki kişinin birbiriyle çarpışması doğal bir olaydır fakat çarpışmamak için diğerine yol verme teşebbüsü ya da

karşılıklı bağırıp çağırılmalar, kavga veya dostça uzlaşma davranışları birer toplumsal davranıştır.

- ✘ Toplumsal davranış ne çok sayıda insan tarafından sergilenen benzer davranışların ne de başkalarının etkisi altında sergilenen davranışların aynısıdır. Örneğin “yağmurun yağması ile sokaktaki insanların bir kısmının aynı anda şemsiyelerini açmaları” hâlinde başkalarının davranışına yönelme yoktur.

Weberyen teoride toplumsal davranış (eylem), anahtar kavramlardan biridir. Onun sosyoloji teorisini anlamak için toplumsal davranış/eylem türlerine daha yakından bakmakta fayda vardır. **Weber toplumsal davranış türlerini dörde ayırır. Bunlar:**

- ✘ **Amaçla ilişkili rasyonel davranış:** Kişinin dış dünyada nesnelere ve insanların davranışları ile ilgili beklentilerde bulunması ve bu beklentilerini akılcı şekilde ölçüp biçerek kendi belirlediği amaca ulaşabilmek için birer araç olarak kullanması veya amaca ulaşması için koşulları değerlendirmesidir.

Aron, Weber'in bu davranış tipini açıklarken köprü inşa eden mühendisin, para kazanmaya çalışan spekülâtörün, zafer elde etmek isteyen generalin davranışını örnek veriyor. Burada aktör, amacını açıkça tasarlamış ve buna ulaşmak için araçları düzenlemiştir.

Değerle ilişkili rasyonel davranış: Kişinin bir davranışı sırf ahlaki, estetik ya da dinî bakımdan taşıdığına inandığı değerlerden dolayı sergilemesi ve bunu yaparken de davranışın doğuracağı sonuçları dikkate almasıdır. Değer bilinciyle yapılan davranış, hep inanılan ilkelere ya da kişinin kendisinden beklenildiğine inandığı taleplere uygun şekilde davranmasıdır. Gemisiyle birlikte batan kaptanın davranışını buna örnek gösterebiliriz.

Duygusal davranış: Anlık duygusal tutum ve heyecanlarla yapılan davranıştır. Duygusal davranış, alışılmamış yani günlük olmayan bir tahrike karşı kendi kontrolünü kaybederek yapılmış

tepki hâlinde kendini gösterebilir. Örneğin ağlayan çocuğa tokat vuran annenin ya da futbol maçında sinirlerinin denetimini kaybeden oyuncunun attığı yumruk duygusal davranıştır.

Geleneksel davranış: Kişinin yerleşik alışkanlıklara göre davranmasıdır. Geleneksel davranış, genellikle müphem ve belli başlı tahriklere karşı alışılmış şekilde tepki gösterme niteliğindedir. Alışkanlıklardan oluşan davranışlar, bu davranış tipine daha yakındır. Anlamli davranışlar sınırında yer alarak toplumsal davranışlar kategorisine giren geleneksel davranışlarda alışkanlıklara bağlılık belli bir anlamda ve derecede bilinçli şekilde devam ettirilmektedir. Geleneksel davranışlar bu durumda değer-bilinçli davranışlara yaklaşmaktadır. Ancak bütün bunların ideal tipler olduğu akılda tutulmalıdır.

Weber, toplumsal ilişkiyi ise tarafların bir anlam etrafında birbirine göre uyarlanmış ve o anlama yönelmiş davranışlar sergilemesi olarak tanımlamaktadır. **Ona göre toplumsal ilişki** tamamıyla ve sadece belirli bir anlamli tarz içinde toplumsal davranış sergileme ihtimalinden ibarettir. Bu ilişkinin içeriği kavga, düşmanlık, aşk, dostluk, sadakat, alışveriş, bir sözleşmenin yerine getirilmesi veya iptali, ekonomik, cinsel veya başka türlü rekabet, sınıfsal veya millî dayanışma olabilir. Kavram, taraflar arasında dayanışma mı yoksa çatışma mı olduğunu belirtmemektedir. Toplumsal ilişki, geçici ya da sürekli olabilir.

Toplum Bir Yanılsama mı?

Sosyolojinin odak noktasında toplumun birey üzerindeki etkisini ortaya koyma çabası vardır. Bu durum özellikle **pozitivist geleneğin temsilcileri için geçerlidir. Ancak bu geleneğin karşısında yer alan -başta sembolik etkileşimciler olmak üzere- toplumdaki ziyade bireye ve küçük gruplara öncelik veren sosyologlar da vardır.** Geçmişte uzun yıllar İngiltere başbakanlığını **yapan M. Thatcher, bir konuşmasında "Toplum diye bir**

şey yoktur, sadece bireyler, kadınlar ve erkekler vardır." demiştir.

Sosyolojik muhayyileyi açıklarken Mills'in belirttiği şekilde bireysel gibi gördüğümüz birçok sorunun aslında toplumsal bir temeli olduğuna tanık oluruz ya da etrafımıza biraz daha dikkatli baktığımızda son derece organize insan grupları tarafından çevrelendiğimizi fark edebiliriz.

Sosyolojik bakış, toplum ve birey arasında tek yönlü değil, çift yönlü düşündürmektir. Bireyler eylemleriyle toplumları yaratırlar fakat açıkça bireyler de toplumlar tarafından yaratılırlar.

Sosyoloji Eğitimi Neden Önemlidir?

Sosyolojik muhayyile, insanlara günlük bakışın ötesine geçmeyi, eleştirel düşünmeyi/ sorgulamayı öğretir. Toplumsal ilişkiler hakkında farkındalığımızı artırır. Duygularımızın keskinleşip gözlerimizin daha çok açılmasına yardımcı olur. Daha önce görmediğimiz insanlık durumlarını keşfedebiliriz. Sosyolojik düşünmek, baskıcı bir dünyayı esnekleştirir. Bize dünyanın şimdi olduğundan farklı bir dünya olabileceğini gösterir. Sosyolojik düşünme sanatını öğrenen insan daha az manipüle edilebilir. Sosyoloji, çevremizdeki insanları, onların hasletlerini, düşlerini, kaygılarını ve acılarını daha iyi anlamamızı sağlar. Empati yeteneğini güçlendirir.

Toplumsal sorunlara eleştirel yaklaşımı dolayısıyla sosyoloji, zaman zaman politik ihanetle suçlanmıştır

Comte'nin "tahmin etmek için bilmek, kontrol etmek için tahmin etmek" sözü, sosyolojiye o dönemde yüklenen işlevi son derece öz biçimde ortaya koymaktadır. Sosyolojiyle daha iyi bir dünya yaratılması, sosyologların önemli bir kısmı için temel amaçlardan birisi olmuştur.

Sosyolojik yaklaşım, hem sınırlarımız hem de imkânlarımız hakkındaki farkındalığımızı artırır. İçinde yaşadığımız toplumun işleyiş kalıplarını anlamamızı sağlar. Yine bunlara benzer yapıların birçok toplumda var olduğunu görürüz

Bilim olarak kuruluşundan itibaren sosyolojinin vaadi, bilimsel ilerleme kadar kamusal ilgiyi aydınlatmak da olmuştur

Sosyoloji ve Sosyal Bilimlerin Karşılaştırması

Sosyal bilimler, insanların dünyasıyla ilgilidir ve insan eylemleri olmaksızın var olamayan dünyaya odaklanır. **Psikoloji, tarih, antropoloji, hukuk, ekonomi, siyaset bilimi ve sosyoloji** insan eylemleri ile bunların sonuçlarını tartışır. O hâlde **“Bir şeyi diğerlerinden farklı olarak sosyolojik yapan nedir?” Sosyoloji ile diğer sosyal bilimler arasında ne gibi farklar vardır?**

Sosyoloji ve Psikoloji: Sosyoloji inceleme nesnesi olarak toplumsal bütüne odaklanırken psikoloji bireye odaklanır. Sosyolojinin bilim olarak inşa edilmesinde son derece önemli bir rolü olan Durkheim, psikoloji ile sosyolojinin alanına giren olgular arasında kesin bir fark olduğunu savunmuştur. Ona göre sosyoloji bireysel aklın dışında kalan toplumsal olguları konu almaktadır. Sosyoloji ile psikoloji arasındaki kopukluk, biyoloji ile fizik-kimya bilimleri arasındaki kopukluğun aynısıdır

Dolayısıyla Durkheim'e göre, toplumsal fenomenlerin psikolojik fenomenlerle açıklanması yanlıştır. Ancak günümüzde sosyal bilimciler, sosyoloji ile psikoloji arasındaki ayrıma Durkheim gibi bakmamaktadırlar.

Psikoloji bireysel farklarla özellikle de zekâ ve kişilik konularına ilgi duymaktadır. Ancak psikolojinin asıl odak noktasını bireyin algılama, öğrenme, güdülenme ve bellek gibi süreçlerini kapsayan mekanizmalar oluşturur.

Dolayısıyla psikoloji ve sosyolojinin odak noktaları birbirinden farklılık taşımaktadır. Psikoloji ile sosyoloji arasında yer alan sosyal psikoloji ise toplum içindeki bireyi konu alır. Başta değerler ve tutumlar olmak üzere sosyoloji ile ortak konulara sahip olmakla birlikte sosyolojinin alanı, sosyal psikolojiye göre çok daha geniştir

Sosyoloji ve Ekonomi: Malların/hizmetlerin üretimi, tüketimi ve dağıtımını konularına odaklanan ekonomi, kıt kaynaklarla maksimum üretimi gerçekleştirmeyi amaçlayan bilim dalıdır. Sosyoloji de belli bir ölçüde bu konularla ilgilenir fakat amaçları farklıdır. Sosyoloji, ekonomik birimler arasındaki toplumsal ilişkinin incelenmesine odaklanır.

Sosyoloji ve Siyaset Bilimi: İktidarı (gücü) ve iktidarın dağılımını inceleyen siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler ile hükümet yapıları gibi konuları inceler. Sosyoloji ile çok sayıda ortak konusu vardır. Özellikle siyasetin toplumsal temelini inceleyen siyaset sosyolojisi, toplumların içindeki ya da aralarındaki güç dağılımının toplumsal neden ve sonuçları ile gücün (iktidarın) dağılımında değişimlere yol açan toplumsal ve siyasal çatışmalarla ilgilenen bir alandır. Diğerlerinde olduğu şekilde her iki bilimin de odak noktaları farklıdır.

Sosyoloji ve Antropoloji: Antropoloji daha çok primitif (ilkel) olduğu iddia edilen toplumları incelerken sosyoloji ağırlıklı olarak modern toplumları incelemektedir. Kültür, her iki bilim dalının ortak konusu olmakla birlikte antropoloji kültürün içeriğine, sosyoloji ise işlevine odaklanmaktadır.

Sosyoloji ve Tarih: Tarih, bilindiği şekilde geçmiş toplumların incelenmesidir. Tarih bir taraftan geçmişte ne olduğunu araştırırken diğer taraftan da ortaya çıkan gelişmelere nelerin sebep olduğunu anlamaya çalışır. İlk sosyologlar, ağırlıklı olarak tarihsel analizler yapmışlardır fakat tarihinin yaklaşımı ile sosyoloğun yaklaşımı arasında farklar vardır. Sosyolog tarihsel olayları genelleştirirken tarihçiler her bir olayın benzersiz (unique) özellikleri üzerinde yoğunlaşır. **Bauman'ın da belirttiği şekilde** sosyoloji hâlihazırda süregelen ya da zamanla değişmeyen genel nitelikli eylemler üzerinde yoğunlaşırken tarih geçmişte gerçekleşmiş ancak bugün olamayan eylemlerle ilgilidir. Sosyoloji dikkatini toplumumuzda gerçekleşen eylemlere ya

da bir toplumdan ötekine değişmeyen eylem türlerine verirken antropoloji, bizimkilerden uzak ve farklı toplumlardaki insan eylemlerini anlatır. Akademik disiplinler arasındaki farklılıklardan yansıyan biçimiyle insan dünyasında doğal bir bölünmenin olmadığını söyleyebiliriz. Bu insan eylemleriyle uğraşan akademisyenler arasındaki iş bölümünün bir sonucudur.

Sosyolojinin merkezi sorusu şudur: Ne yaparlarsa yapsınlar ya da yapabilir olurlarsa olsunlar, insanların başka insanlara bağımlı olmaları ne anlamda önemlidir?

1.Ünite Bölüm Soruları

1- Sosyolojiyi "toplumsal eylemi inceleyen bilim dalı olarak tanımlayan ünlü sosyolog aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Comte
- b) S. Simon
- c) E. Durkheim
- d) M. Weber
- e) Z. Gökalp

2- "Belli bir toplumdaki eylem ya da davranış formları arasındaki sistematik karşılıklı ilişki"ye ne denir?

- a) Topsal Değişme
- b) Anomi
- c) Toplumsal Yapı
- d) Eylem
- e) Hiçbiri

3- Sosyolojik hayal gücü bize ne kazandırır?

- a) Bizi gerçeklerin dünyasından kopartır.
- b) Büyük paralar kazandırır.
- c) Bizi hayal dünyasında yaşatır.
- d) "Tarih" ile "biyografi" arasındaki ilişkiyi daha iyi kavramamızı sağlar.
- e) Hiçbiri

4- "Ortak kültürü paylaşan, belirli bir toprak parçasında yerleşik, kendilerini birleşik ve özgün varlık olarak gören insanlardan oluşan bir gruba" ne denir?

- a) Birey
- b) Toplum
- c) İnsan
- d) İrfan
- e) Hars

5- Kişinin bir davranışı sırf ahlaki, estetik ya da dini bakımdan taşıdığına inandığı değerlerden dolayı sergilemesi ne tür bir davranıştır?

- a) Amaca yönelik rasyonel davranış
- b) Duygusal davranış
- c) Herhangi bir değere dayanmayan davranış
- d) Geleneksel davranış
- e) Hiçbiri

6- Aşağıdakilerden hangisi sosyolojinin özelliklerinden birisidir?

- a) Toplumsal bütüne odaklanır.
- b) Bireye odaklanır.
- c) Bireysel aklı konu almaktadır.
- d) Bireysel farklara ilgi duymaktadır.
- e) Özellikle zekâ ve kişilik konularına ilgi duymaktadır.

7- Sosyolojinin isim babası ..... dur.

Cevap: August Comte

8- Bireylerin kişisel huzursuzluklarının arkasındaki toplumsal sorunlara vurgu yapan kavram..... dir.

Cevap: Sosyolojik Muhayyile

9- Sosyolojinin odak noktasında toplumun birey üzerindeki etkisini ortaya koyma çabası vardır. Bu durum özellikle ..... geleneğin temsilcileri için geçerlidir.

Cevap: pozitivist

10- Toplum içindeki bireyi konu alan bilim dalı .....dır.

Cevap: sosyal psikoloji

Cevap Anahtarı

1. D 2. C 3. D 4. B 5. E 6. A

2.ÜNİTE

SOSYOLOJİNİN KISA TARİHÇESİ VE SOSYOLOJİ TEORİLERİ

Giriş

Toplumsal düşünce tarihinin insanlık tarihi kadar eski olduğu sıkça dile getirilir. Buna karşılık bir bilim olarak sosyoloji daha çok modern zamanlara denk düşer.

Sosyolojinin Bilim Olarak Kurucuları

Saint-Simon (1760-1825)

Endüstri toplumu kavramını ilk ortaya atan sosyologdur. Ancak çalışmaları sistematik olmaktan uzaktır. Sosyolojiye birçok alanda yeni fikirler katmıştır. **Bu sebeple Durkheim, Comte'den daha çok Saint-Simon'u pozitivistin ve sosyolojinin kurucusu olarak görür.**

- ✘ **Saint-Simon**, yeni bilimin teorik inşasından sonra derhâl uygulamaya geçirilmesini arzu eder. Bu yolla Avrupa'daki büyük bunalımın sona ereceğini umar. Bunu yeni bir din hâline dönüştürüp toplumu onun aracılığıyla yeniden organize etmek ister
- ✘ **Saint-Simon**, muhafazakâr sosyolojik teori ile devrimci yaklaşımı bir arada kullanmıştır.
- ✘ **Muhafazakâr açıdan Saint-Simon** toplumu olduğu gibi korumak istemiştir ancak Bonald ve Maistre'de olduğu gibi Orta Çağ'a dönüşü savunmamıştır.
- ✘ **Ayrıca pozitivisttir yani toplumsal fenomenlerin doğa bilimlerinde kullanılan bilimsel tekniklerle incelenmesini savunmuştur.**
- ✘ **Öte yandan Saint-Simon**, özellikle ekonomik sistemin merkezî planlaması olmak üzere sosyalist reformların gereğini vurgulamıştır fakat Saint-Simon, daha sonra Marks'ın yaptığı kadar ileri gitmemiştir. Örneğin işçi sınıfının kapitalistlerle yer değiştireceğini düşünmemiştir.

Auguste Comte (1798-1857)

Comte'nin sosyolojisi, Fransız Devrimi sonrası ortaya çıkan istikrarsız dönemin bir yorumudur. Sosyologların çoğunluğu Comte'yi sosyolojinin kurucusu olarak görür.

- ✘ **Comte, sosyolojiyi "pozitif bir bilim" ve "toplum mühendisliği" olarak tasarlamıştır.** Bu yeni bilimin temel amacı topluma hizmettir. Tıpkı doğa bilimlerinde olduğu şekilde "toplumsal yasalar"ı bulmak istemiştir.
- ✘ **Sosyoloji için ilk kullandığı sözcük "sosyal fizik"tir.** Ancak **daha sonra "sosyoloji" sözcüğünü icat** etmiştir.
- ✘ Sosyolojiyi **"sosyal statik" ve "sosyal dinamik"** şeklinde ikiye ayırır. **Sosyal statik**, her toplumdaki görece istikrarlı ilişkiler ile sosyal yapı üzerinde odaklanır. **Sosyal dinamik ise insanlığın bir aşamadan diğerine geçmesini yani toplumdaki değişimi ifade eder.**
- ✘ **Comte, evrimci bir düşündür.** Tarihi bir ilerleme süreci olarak görür ve dolayısıyla iyimserdir. **Onun üç hâl kanunu olarak da anılan evrim kuramına göre toplumlar üç aşamadan geçer. Bunlar :**
  - 1- **Teolojik aşama:** Avrupa'da 1300 yılı öncesindeki dönemi karakterize eder. Bu dönemde toplumda doğaüstü güçler ve dinî figürler her şeyin temelini oluşturur.
  - 2- **Metafizik aşama:** Kabaca 1300 ile 1800 yılları arasında kapsar. Bu dönemde "doğa" gibi soyut güçlere yönelik inanç ön plana geçmiştir.
  - 3- **Pozitivist aşama:** Avrupa'da 1800 yılı sonrasındaki dönemdir. Pozitivist aşamada bilime olan inanç ifade edilir. Comte'ye göre bu aşamada insanlık Tanrı ve doğa gibi mutlak güçleri aramayı terk ederek bunun yerine toplumsal ve fiziki dünyayı yöneten kanunları gözlemlemeye ve keşfetmeye çalışır.

✘ **Comte'ye göre toplumsal düzensizliğin ana sebebi entelektüel kargaşadır, insanlık teoloji ve metafizik aşamalardan pozitif aşamaya geçtiğinde, toplumsal kargaşa da ortadan kalkacaktır.**

✘ **Comte'un sosyolojiye katkılarını şu şekilde özetlemek mümkündür**

- ♣ Sosyolojinin isim babasıdır.
- ♣ Toplumun felsefi, dinî, ahlaki yorumuna karşı bilimi öne çıkartmıştır.
- ♣ Yapı ve süreç olarak insani sistemin doğasını vurgulamıştır.

Herbert Spencer (1820-1903)

Evrimsel düşünceyi benimseyen bir sosyologdur. Darwin'in **"Uyum sağlayan yaşar."** görüşünün benzerini insan toplumlarına uyarlamıştır. O, serbest rekabetin önünün açılması gerektiğini iddia etmiştir çünkü bu durumda insanlar, yeteneklerine en uygun yeri bulacaktır. Ancak böyle bir iddia, çalışanları düşük ücret ve kitleleri de yoksulluk düzeyinde tutmak isteyenlerin işine yarayacaktır. Üstelik bu durum ayrımcılığı, doğal yasaların gereği olarak ortaya koymaktadır.

Spencer'in sosyolojiye katkısı iki şekilde olmuştur. **Birincisi,** parçaların birbiriyle ilişkili olduğu bir organizma (sistem) olarak toplumu incelemesidir. **Ona göre toplum, bireylerin toplamı değildir. Toplum, parçalar ile bütün arasındaki iş birliğiyle karakterize edilen bir yapı ve canlı organizmadır.**

Spencer'in sosyolojiye ikinci katkısı, toplumsal evrim teorisini geliştirmesidir. O, toplumun organizmalar gibi geliştiğini iddia etmiştir. **Toplumlar, Spencer'e göre basitten karmaşığa doğru gitmektedir**

Spencer, tarihi gelişme sürecini ikili bir sınıflamaya tabi tutmuştur. Ona göre insanlık **savaşçı toplumlardan endüstriyel toplumlara doğru gitmektedir.** **Spencer'e göre savaşçı toplumlar,** militer bir örgüte benzer. Bu

toplumlarda baskıya dayalı bir yönetim biçimi ve despotik bir hükümet iktidarı vardır. Dolayısıyla kendi içinde bütünleşmemiştir. Buna karşılık endüstri toplumları, çok farklılaşmış ilişkilerin oluşturduğu örgütlü bir ağıdır. Bu toplumlarda kendi içlerinde güçlü bir bütünleşme söz konusudur.

İlk dönem sosyolojisinin özelliklerini beş grupta toplamak mümkündür

- ♣ **Birinci** olarak ilk dönem sosyolojisi ansiklopediktir yani insan toplumun, tarihinin ve toplumsal yaşamının tümünü kapsamak arayışı içinde olmuştur.
- ♣ **İkinci özelliği, evrimcidir.** Tarih felsefesinin ve biyolojik evrimciliğin etkisi ile toplumsal evrimin temel aşamalarını ve işleyişini açıklamaya çalışmıştır.
- ♣ **Üçüncü özelliği,** karakter yönünden doğa bilimlerine benzer bir biçimde genellikle pozitif bilim sayılmaktadır. On sekizinci yüzyılda sosyal bilimlere büyük ölçüde biyoloji ve fizik bilimlerini model almışlardır.
- ♣ İlk dönem sosyolojisinin **dördüncü özelliği,** yeni endüstri toplumunun bilimi olmuş ve ağırlıklı olarak on sekizinci yüzyıldaki siyasi ve ekonomik devrimlerin sorunlarıyla ilgilenmiştir.
- ♣ **Beşinci olarak da** bilimsel olduğu kadar ideolojik bir karaktere sahip olmuş, ortaya çıkışında tutucu ve radikal düşünceler birlikte yer almıştır. **Bottomore,** günümüzde bile sosyolojinin ilk dönemdeki görüşlerinden tümüyle vazgeçtiğini söylemenin zor olduğunu ifade ediyor.

Emile Durkheim (1858-1917)

Durkheim, sosyolojiye bilimsel statüsü kazandırmaya çalışmıştır. **Ona göre sosyoloji** psikolojiden farklı olarak bireysel bilinçle değil, kolektif bilinç ile ilgilidir. O'na göre kolektif (ortak) bilinç, bir toplumun ortalama üyelerinin ortak inanç ve duygularıdır.

Durkheim, sosyolojinin sosyal olgularla ilgilendiğini ve doğa bilimleri kendi olgularını nasıl inceliyorlarsa sosyal olgulara da aynı yöntemlerle yaklaşılabileceğini söylemiştir. **Sosyal fenomenlerin esya gibi ele alınması gerektiğini ortaya atmıştır.** Yani bizler kendimizi doğadaki nesnelere gibi kabul etmeliyiz.

Böylece doğa bilimleri ile sosyoloji arasındaki benzerlikleri vurgulamış olmaktadır.

Toplumsal İşbölümü adlı çalışmasında bireylerin bir toplumu nasıl oluşturduğunu anlamaya çalışır. Toplumsal varlığın olmazsa olmazı uzlaşma nasıl gerçekleşmektedir? Bir diğer ifade ile toplumu bir arada tutan ana unsur(lar) nedir? Durkheim, bu soruların cevabını arar. **Ona göre toplumsal var olmanın temelindeki dayanışma, mekanik ve organik olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.**

Mekanik dayanışma: Benzerliklerden kaynaklanan dayanışmadır. Bu dayanışma türünde bireyler arasında çok az fark vardır. Toplumun üyeleri aynı duyguları hisseder. Daha çok geleneksel toplumlarda karşılaşılan dayanışmadır. İnsanlar aynı değerlere inanırlar. Burada bireysel eylem, kendiliğinden kolektif bir kimliğe bürünür. Toplumsal farklılaşma, organik dayanışmanın egemen olduğu toplumlardaki gibi değildir. Ortak bilinç, bireysel bilincin önündedir. Toplum baskıyla yönetilir

Organik dayanışma: Farklılıklardan kaynaklanan dayanışmadır. Toplumlar geliştikçe toplumsal farklılaşma artar. İnsanları bir arada tutan bu farklılaşmadır yani iş bölümüdür. Burada birey artık tümüyle kolektif bilincin kontrolünde değildir. Bireysellik gelişmiştir. Ancak iş bölümü arttıkça insanların birbirine olan bağımlılıkları da artar. Durkheim iş bölümü kavramını iktisatçılardan farklı anlamda kullanır. O, bununla daha çok mesleklerin farklılaşması ve endüstriyel faaliyetlerin artışıyla ilişkilendirir. Toplumsal farklılaşmanın kökeni, mekanik dayanışmanın ve parçalı yapının çözümlenmesidir.

2.1.5. Karl Marks (1818 - 1883)

- ♣ Marks, yaşadığı dönemdeki vahşi kapitalizmin koşullarından büyük ölçüde etkilenmiştir.
- ♣ Hegelci felsefe geleneği içinde yetişmiş fakat Hegel'in idealist felsefesini tersine çevirerek materyalist bir tarih felsefesini benimsemiştir.
- ♣ **Ona göre insanların varlığını belirleyen, onların bilinçleri değildir, tersine bilinçlerini belirleyen toplumsal varlıklarıdır.**
- ♣ **Marks'a göre** toplumdaki gücün, zenginliğin ve diğer sınırlı kaynakların eşitsiz dağılımı, doğal yasaların sonucunda değildir. **Eşitsizliğin sebebi toplumsal güçlerdir**, özellikle de bir toplumsal sınıfın diğerini sömürsüdür.
- ♣ **Marks'a göre toplum**, sahip olanlar ve sahip olmayanlar şeklinde iki sınıfa ayrılır. **Sahip olanlar (yani burjuvazi)**, Spencer'in dediği gibi uygun olmasından değil, üretim araçlarına sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Marks için her toplumun tarihi sınıf kavgalarının tarihidir.
- ♣ **Ona göre iki temel sınıf vardır. Bunlar burjuvazi ve proletaryadır.** Kapitalist sistemin emekçileşme ve sürekli yoksullaşma mantığı gereği sanatkarlar, tüccarlar, küçük burjuvalar ve emekçi çiftçiler gibi ara sınıflar zamanla ortadan kalkacaktır.

Marks, iyimser bir ekonomik deterministtir. Toplumların beş aşamadan geçtiğini iddia eder.

- ♣ **Bunlardan birincisi**, ilkel-komünal toplum, **ikincisi** köleci toplum, **üçüncüsü** feodal toplum, **dördüncüsü** kapitalist toplum ve nihayet **beşinci aşama** sosyalist/komünist toplumdur. Ona göre tarihin sonu sosyalist/komünist toplumdur. Bütün toplumlar zamanla bu aşamaya geçecektir. **Son aşamada geçmişten farklı olarak sömürü ortadan kalkacaktır.**

Toplumunu altyapı ve üstyapı şeklinde ikiye ayırır. Altyapıyı insan bilincinden bağımsız olarak üretim araçları ve üretim ilişkileri oluştururken **üst yapıyı** kültür, din, dil, devlet, örf, adet vb. unsurlar

oluşturur. **Ona göre alt yapı, üst yapıyı belirler.** Bir diğer ifade ile **Marks'a göre insanların bilinçleri maddi yaşamlarını değil, maddi yaşamları bilinçlerini belirler; insanların bilinçleri, toplumsal bir üründür.**

Temel eseri olan Kapital adlı kitabında kapitalist sistemin işleyiş biçimini ortaya koymaya çalışır. Bir ekonomi kitabıdır ancak aynı zamanda kapitalizmin sosyolojisidir. **Ona göre kapitalist sistemin kendi iç çelişkileri gereği zenginler olabildiğince zenginleşirken yoksullar da sürekli yoksullaşacaktır.** Bir gün **"zincirinden başka kaybedecek bir şeyi kalmadığında" proletarya ayaklanacak ve kendi düzenini kuracaktır.**

2.1.6. Max Weber (1864-1920)

Max Weber, sosyolojinin toplumsal yaşamın önemli yüzleri arasındaki nedensel ilişkileri anlaması gerektiğini vurgulamıştır. Örneğin "Din ekonomik değişmeyi nasıl etkiler?", "Bürokrasi bir toplumu nasıl biçimlendiriyor?" gibi. **Weber bu sorulara cevap ararken şu iki tekniği kullanmıştır:**

- ♣ İdeal tip analizi
- ♣ Tarihsel analiz

Bir sosyal yapının neden var olduğunu anlamak için onu biricik bir form hâline getiren bu yapının özelliklerini bilmek gerekir. Örneğin bürokrasi önemli bir sosyal fenomen ise onu aile gibi diğer formlardan ayıran nedir? **Weber bu formu anlamak amacıyla ideal tipler inşa etmiştir. İdeal tip, bürokrasinin ya da herhangi bir toplumsal fenomenin temel ve ayırt edici özelliklerinin bir listesidir. Turner'e göre ideal sözcüğü yerine saf (pure) tip sözcüğü seçilseydi** daha uygun olurdu.

- ✘ İdeal tipler, aslında analitik kurgulardır.
- ✘ **İdeal tip**, gerçekliğin tasvirini değil, tekil bir fenomenin ortalama özelliklerini ifade eder.
- ✘ İdeal tip terimi ahlaki bir bakış açısı içermez. Toplumsal fenomenlerin anlaşılmasını

kolaylaştıran metodolojik bir kavramdır.

- ✘ İdeal tipler saf formlardır, dolayısıyla bazı özelliklerine somut bir biçimde rastlanılmayacaktır. Onlar birer analiz araçlarıdır, karmaşık fenomenler hakkında birer yalınlaştırma ya da tek yanlı olarak abartılmış nitelermelerdir. Bunlar hipotetik olarak ileri sürülüp aydınlatılmak istenen gerçekle karşılaştırılırlar.

Weber tarihin biçimlenmesinde ekonomik ve maddi koşulların önemini kabul etmiştir ancak Marks'ta olduğu gibi onları temel belirleyici olarak da görmemiştir.

Weber'e göre Marks'ın analizi dinsel, psikolojik, sosyal, politik ve askerî baskılarla ekonomik güçlerin karşılıklı etkileşimini ihmal etmiştir. **Weber'e göre sosyoloğun görevi**, diğer insanlardan etkilenecek yapılan davranış anlamına gelen toplumsal eylemin sonuçlarını ve istikametini açıklamak ve analiz etmektir.

Weber'e göre sosyoloji, toplumun ne olması gerektiğini değil de ne olduğunu incelemelidir yani değerden bağımsız olmalıdır. O, bununla sosyolojide kişisel olmayan, soğuk bir yaklaşımı savunmamıştır. Araştırmacının kişisel önyargılardan kaçınması gerektiğine inanmıştır.

Modern Sosyoloji Teorileri

Teori içinde yaşadığımız dünya ile ilgili genellemeler ve sınıflamalardır. Burada sosyoloji teorileri içinde üç ana akım üzerinde durulacaktır. **Bunlar, sembolik etkileşimcilik, yapısal fonksiyonel analiz ve çatışmacı teoridir.**

1- Sembolik Etkileşim Teorisi

Sembolik etkileşimcilik, sosyolojiye C. H. Cooley, W.I. Thomas ve G. H. Mead tarafından sokulmuştur. Sembolik etkileşimciler, şeylere atfettiğimiz anlamlar olan sembolleri, toplumsal yaşamın temeli olarak görürler. **Onlara göre anlamlar**, bireyler arasındaki etkileşim sonucunda

oluşur. Toplum, bu etkileşimin bir ürünü olarak görülür.

Semboller, insanlar arasında anlamlı iletişimi sağlayan sözcükler, nesnelere, jest ve mimiklerdir. Bütün toplumlar, mevcut sembollerin ortak anlamını paylaşır. Bu teori açısından sözcükler, en önemli sembollerdir.

Mead'ın fikirlerini geliştiren Blumer, aynı zamanda sembolik etkileşimcilik kavramını 1937 yılında ilk defa kullanan kişidir. "Amacım, insan toplumunun doğasını Mead'ın bakış açısından görüldüğü hâliyle tanımlamaktır." diyen Blumer, aynı zamanda bu teorinin kurucuları arasında yer alır. **Blumer'e göre sembolik etkileşimcilik şu üç önermeye dayanır:**

- ✓ İnsanlar şeylere karşı şeylerin kendilerine ifade ettiği anlamlara göre tavır alırlar.
- ✓ Bu anlamlar, birinin muhataplarıyla olan etkileşiminden çıkar.
- ✓ Bu anlamlar yorumsal bir süreçte değişime uğrar.

Blumer'in önerdiği sembolik etkileşimcilik, bazı kök imajlar ya da temel düşünceler içermektedir. Bunlar şu şekilde özetlenebilir

- ✘ Toplum, etkileşim hâlindeki insanlardan oluşur.
- ✘ Etkileşim, başka insanların etkinliklerine karşılık olarak verilen tepkilerden oluşur.
- ✘ Nesnelere kendilerinde içsel anlamlar taşımazlar, burada anlam sembolik etkileşimin bir ürünüdür.
- ✘ İnsanlar, sadece kendileri dışındaki nesnelere tanımakla kalmaz, kendilerini de nesne olarak görebilirler. İnsan eylemi, kadın ve erkekler arasında inşa edilmiş yorumsal bir eylemdir.
- ✘ Eylem, grup üyeleri arasında birbiriyle ilişkilendirilir ve birbirine uyumu sağlar.
- ✘ Geçmişte bazı yazarlar, toplumsal yapıyı oluşturan etkenlerin ihmal edilerek bireyin iradesini aşırı önemseydiği bazıları da sistematik bir çerçeveye sahip olmadığı gerekçesiyle sembolik etkileşimcilik yaklaşımını eleştirmişlerdir. **Ancak günümüzde makro**

teorilere yönelik artan eleştiriler, göreceli olarak sembolik etkileşim teorisine ilgiyi artırmaktadır

Yapısal-Fonksiyonalist Teori

Yapısal-fonksiyonalist teori daha çok mikro düzeyde analiz yapan sembolik etkileşimcilerden farklı olarak sosyolojinin odak noktasını **makro analize çevirmiştir**.

- ✧ Yapısal fonksiyonalistler, daha geniş bir perspektifte toplumsal yapıyı ve bir bütün olarak toplumu incelerler.
- ✧ Fonksiyonalist teori, yapı ve düzen kavramlarına vurgu yapar ve toplumu kendi içinde birbiriyle bağlantılı bir sistem olarak görür.
- ✧ Toplumsal sistemin yapısı içinde her parça bütün sistemin işlemesine katkıda bulunan spesifik bir fonksiyon üstlenir. Bu konuda bazı yazarlar, stereo sistemi örnek vermektedirler.
- ✧ **Talcot Parsons'un** bu teorinin gelişiminde özel bir yeri vardır.
- ✧ **1950'li ve 1960'lı yıllarda Parsons'un fonksiyonalist yaklaşımı hâkim hâle gelmiştir.** Bir diğer ifade ile özellikle ABD'de sosyoloji denilince adeta yapısal fonksiyonel model anlaşılır olmuştur.

Parsons, Amerikan geleneğindeki ampirizme tepki göstermiştir. Parsons'un toplumla ilgili temel varsayımları şunlardır:

- ✓ Sistemler, parçaları arasında iç bağlılığa ve bir düzene sahiptir. Sistemler, kendi kendilerini onarma ve dengeye getirme eğilimi taşırlar.
- ✓ Sistemler statik olabilecekleri gibi değişim süreci belirli bir düzen içinde de gerçekleşebilir. Sistemin bir parçasının doğası, diğer parçaları da etkiler.
- ✓ Sistemler, kendi çevreleri içinde sınırlarını muhafaza ederler. Tahsis ve bütünleşme, sistemin dengesi için iki hayati süreçtir. Sistemler, değişme eğilimlerini kontrol ederler.

Daha sonra Merton, eleştiriye uğrayan Parsons'un modelini revize etmiştir. Merton'un bu teori içindeki çabaları son derece önemli bir yere sahiptir. Merton, fonksiyon kavramını gözden geçirir ve bu teoriye kavramlar katar.

Merton, insanların nadiren belli bir toplumsal yapının bütün fonksiyonlarını algılayabileceğine işaret eder. **Onun yaklaşımı içinde açık fonksiyon (manifest function)**, herhangi bir toplumsal kalıbın bilinen ve istenen sonucudur. Bunun aksine gizli fonksiyon (latent functions) ise büyük ölçüde ne bilinen ne de istenilen sonuçlardır. **Merton'un üzerinde durduğu bir diğer kavram ise toplumsal disfonksiyon (social disfunction)dur.** Bu kavram, toplumun işleyişinde herhangi bir toplumsal kalıbın istenmeyen sonuçlarını ifade eder.

Yapısal fonksiyonel teoride toplum birbirine bağlı, hepsi de genelde sistemin bütünleşmesi ve uyarlanmasına katkıda bulunan öğelerden oluşan bir sistemdir. Toplumsal sistemi meydana getiren bütün öğeler, sistemin ihtiyaçları ile ilintili özel işlevleri yerine getirmeleri ölçüsünde vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Ancak sistemin tüm parçalarının bütünleşmesi kusursuz olamaz. Merton, bir ideal olarak evrensel fonksiyonalizm iddiasının gerçeklikte asla bulunmadığına dikkat çekmiştir. **Yapısal-fonksiyonalist teori, 1950'li yıllardan itibaren sosyolojide hâkimiyet kazanmış ve büyük eleştiriler almıştır.**

2- Çatışma Teorisi

Çatışmacı perspektife göre toplumsal davranış, en iyi birbiri ile yarışan gruplar arasında gerilim ve çatışma açısından anlaşılabilir. Çatışmalar şiddet gerektirmez. İş gücü müzakerelerinden dinî gruplara kadar çatışmalar her yerde bulunabilir. Çatışmacı teori açısından herhangi bir kültür, örgüt ya da toplumsal grubu inceleyen sosyolog, diğerlerinin karşısında kimler yarar sağlıyor, kimler acı çekiyor, kimler egemen oluyor, bilmek isteyecektir. Onlar kadın ve erkek,

ebeveyn ve çocuk, köylü ve kentli arasındaki çatışmalarla ilgilidirler. Çatışmacı teorisyenler toplumda, aile, hükümet, din, eğitim ve medya gibi bazılarını ayrıcalık sağlayan, bazılarını da kaybedenler arasına sokabilen kurumlarla ilgilenirler⁶

Marks'ın sınıf teorisine dayanan çatışmacı teorisinin temel varsayımları şunlardır:

- ✓ Bütün toplumsal sistemlerde kıt ve değerli kaynaklar eşitsiz olarak dağıtır.
- ✓ Eşitsizliklerin ve haksızlıkların sonuçları toplumda sınıflar ve çeşitli tabakalar arasında çıkar çatışması yaratır.
- ✓ Bu çıkar çatışmaları, sonuçta değerli kaynakları kontrol edenler ile edemeyenler arasında çatışmalar doğurur.
- ✓ Uzun vadede bu çatışmalar, sosyal sistemin yeniden örgütlenmesi ile sonuçlanır.
- ✓ Modern endüstriyel iş gücünün kapitalist zalimler karşısında zafer kazanmasıyla sınıfsız çatışmasız bir toplum doğacaktır.

Çağdaş çatışma teorisi, Karl Marks'ın analizinden çok büyük ölçüde etkilenmiştir ancak Marks'ın görüşleriyle çatışma teorisi arasında önemli farklar da vardır. Marks'ın sınıfsız/komünist toplumun gelişiyile beraber çatışmaların biteceği kehanetine karşın çağdaş çatışmacı teoriler, çatışmayı kaçınılmaz olarak görürler ancak onlar, eşitsizlikten kaynaklanan gerilimlerin ortadan kalkabileceğine çok az inanmaktadırlar. Marks, toplumsal problemlerin çözümü için toplumun köklü olarak yapılanması savunmasına karşın çağdaş çatışmacı teorisyenler yoksulluk, ırkçılık, sağlıksız konut ve diğer sosyal problemlerin bağımsız olarak anlaşılacağı ve sorgulanabileceğine inanmaktadır..

Fonksiyonalistler de olduğu gibi çatışmacı teoriyi benimseyen sosyologlar da makro düzeyde bir yaklaşımı benimserler. Ancak bu iki teori arasında önemli farklar vardır.

- ✓ Çatışma teorileri birinci derecede çatışmanın türüyle ve çatışmanın yaratabileceği

sonuçlarla ilgilenir. Buna karşılık fonksiyonalistler istikrar ve uzlaşma ararlar.

- ✓ Çatışmacı model, kaynakların yeniden dağıtımı ve toplumsal değişmeyi vurguladıkları için radikal ve aktivisttirler. Buna karşılık fonksiyonalist perspektif, istikrara odaklandığı için genelde muhafazakâr olarak görülür⁷¹.

Öte yandan birçok çağdaş çatışma teorisyeni Marks'ın varsayımlarını paylaşır. **Onlar, Marks'ın görüşleri ile Simmel ve Weber'in görüşlerini birleştirirler. Marks'ın çatışmaya attığı anlama karşın Simmel, çatışmanın anlaşmazlık/kavga (dissension) kadar toplumsal bütünleşme de getirebileceğine inanmıştır.**

2. Ünite Bölüm Soruları

1- Sosyolojiyi "pozitif bir bilim" ve "toplum mühendisliği" olarak adlandırmış olan bilim adamı kimdir?

- a) A.Comte
- b) F. Engels
- c) M. Weber
- d) D. Bell
- e) K. Marks

2- Toplumsal fenomenlerin doğa bilimlerinde kullanılan bilimsel tekniklerle incelenmesini savunan sosyoloji ekolü aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Post-pozitivistler
- b) Anti-pozitivistler
- c) İdealistler
- d) Pozitivistler
- e) Hiçbiri

3- Comte sosyoloji kavramı yerine ilk olarak hangi kavramı önermiştir?

- a) Sosyal felsefe
- b) Sosyal biyoloji
- c) Sosyal fizik
- d) Tarih felsefesi
- e) Hiçbiri

4- Sosyal statik neye odaklanır?

- a) Toplumdaki değişime odaklanır
- b) Her toplumdaki görece istikrarlı ilişkiler ile sosyal yapı üzerinde odaklanır.
- c) İstatistiksel araştırmalara odaklanır.
- d) Toplumsal çatışmaya odaklanır.
- e) Hepsine odaklanır.

5- Comte'ye göre toplumsal düzensizliğin ana sebebi aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Gelir dağılımının bozukluğu
- b) Enflasyonun yüksekliği
- c) İşsizlik
- d) Entelektüel kargaşa
- e) Yolsuzluğa bulaşma

6- Aşağıdakilerden hangisi sosyolojinin bilim olarak kurucuları arasındadır?

- a) A.Giddens
- b) P. Drucker
- c) H. Spencer
- d) D.Bell
- e) R. Inglehart

7- Aşağıdakilerden hangisi yapısal-fonksiyonalist teorinin görüşlerinden biridir?

- a) Yapı ve düzen kavramlarına vurgu yapar ve toplumu kendi içinde birbiriyle bağlantılı bir sistem olarak görür.
- b) Mikro düzeyde analizler yapar.
- c) "Şeylere atfettiğimiz anlamlar" olan semboller toplumsal yaşamın temeli olarak görür.
- d) Onlara göre anlamlar, bireyler arasındaki etkileşim sonucunda oluşur.
- e) Bütün toplumlar, mevcut sembollerin ortak anlamını paylaşır.

8- "Endüstri toplumu" kavramını ilk ortaya atan sosyolog.....dur.

Cevap: Saint-Simon

9- A. Comte'ye göre insanlığın bir aşamadan diğerine geçmesini yani toplumdaki değişimi..... ifade eder.

Cevap: sosyal dinamik

10- A. Comte'nin evrim kuramına göre .....aşamada toplumda doğüstü güçler ve dinî figürler her şeyin temelini oluşturur.

Cevap: teolojik

Cevap Anahtarı

1. A 2. D 3. C 4. B 5. D 6. C 7. A

92- Türkiye’de McDonalds, Starbucks vb. kafelerin yaygınlaşması durumunu aşağıdaki kavramlardan hangisi açıklar?

- a) Küreselleşme ***
- b) Yenilik
- c) Yayılma
- d) Kültürel görecelik
- e) Yemek kültürü

Final-2014/Büt-2015

93- ‘Laissez-Faire’ ilkesini açıklayan ve destekleyen İskoç iktisatçı aşağıdakilerden hangisidir?

- a) John Maynad Keynes
- b) Adam Smith
- c) Paul Samuelson
- d) Arthur Scargill
- e) Herbert Spencer

Büt-2015/Final-2017

94- Polisi ilgilendiren işler anlamına gelir. Bunun modern karşılığı "devleti ilgilendiren işler"dir.

Yukarıda tanımı yapılan kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Yönetim
- b) Siyaset
- c) Polisiye önlemler
- d) Hükümet
- e) Devlet

Final-2015

95- Gücün halkın elinde toplandığı siyasal sistem aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Meritokrasi
- b) Demokrasi
- c) Monarşi
- d) Otoriterizm
- e) Aristokrasi

Final-2017

96- Okulun işlevlerini "basitleştirme", "temizleme" ve "denge kurma" olarak ifade eden eğitimci aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Talcott Parsons
- b) John Dewey
- c) Emile Durkheim
- d) Joel Springs
- e) Basil Bernstein

Final-2015

97- Üç Hal Kanunu, aşağıdaki sosyologlardan hangisine aittir?

- a. F. Tönnies
- b. E. Durkheim
- c. Georges Gurvitch
- d. A. Comte
- e. K. Marx

Vize-2016

98- A. Comte’un Üç Hal Kanunu’na göre, toplumların gelişimi aşağıda belirtilen hangi seyri izlemektedir?

- a) Köleci toplum - Feodal toplum - Kapitalist toplum
- b) Teolojik toplum - Pozitif toplum - Metafizik toplum
- c) Metafizik toplum - Pozitif toplum - Teolojik toplum
- d) Teolojik toplum - Metafizik toplum-Pozitif toplum
- e) Negatif toplum - Pozitif toplum - Endüstri toplumu

Vize-2016/Vize-2017

99- " Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu " isimli eser aşağıdaki sosyologlardan hangisine aittir?

- a) Max Weber ***
- b) Karl Marx
- c) Adam Smith
- d) Herbert Spencer
- e) M. Luther

Vize-2016/Final-2017

100- Türk toplumunun ve düşüncesinin sosyoloji bilimi ile karşılaşması ilk kez aşağıda belirtilen hangi olayla ve gelişme ile ilgilidir?

- a) Viyana Kuşatması ile
- b) Dünya Savaşı'nda esir alınan Fransız subaylar aracılığı ile
- c) Kanuni'nin Fransa seferi ile
- d) Cumhuriyetin ilanı ile
- e) Yenileşme girişimleri ve Batılılaşma siyaseti ile birlikte

Vize-2016

101- Mübeccel B. Kıray'ın, 'bir değişme analizi' olarak değerlendirdiği Ereğli çalışmasında, yaşanan toplumsal değişmeyi açıklamak için geliştirdiği ve kullandığı kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Kapitalist kalkınma.
- b) Tampon kurum.
- c) Sosyal gelişme.
- d) Şehirleşme.
- e) Çağdaşlaşma.

Vize-2017

102- Ülkemizde sosyolojiye ilgi duyan ilk isimlerden biri olan Ahmet Rıza, hangi Batılı sosyoloğun düşüncelerinin takipçisi olmuştur?

- a) H. Spencer
- b) Le Play
- c) Comte
- d) Durkheim
- e) Simmel

Vize-2016

103- Sabahattin Bey'i etkileyen ve sosyoloji anlayışının temelini oluşturan Fransız düşünürleri çifti aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Comte- Karl Marx
- b) Saint Simon -Max Weber
- c) Frederic Le Play - Edmond Demolins
- d) Durkheim - T. Parsons
- e) M. Foucault - Pierre Bourdieu

Vize-2016

104- Prens Sabahattin" olarak da anılan 'Sultanzade' Mehmet Sabahattin Bey'in sosyolojik yaklaşımlarını ve Osmanlı'nın kurtuluşuna ilişkin çözüm önerilerini içeren çalışması aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Osmanlı İmparatorluğu'nun Kurtuluşu İçin Liberal Öneriler
- b) Türkiye Nasıl Kurtarılabilir? ***
- c) Türkiye'nin Kurtuluşu İçin Rehber
- d) Türkiye'nin Kurtuluşu İçin Sosyoloji
- e) Osmanlı İmparatorluğu Nasıl Kurtulur?

Vize-2017/Final-2017

113- Soru ideoloji ve devlet ideolojik aygıtlar çalışmasında devletin baskı aygıtları arasındaki farka dikkat çekenler teorisine aşağıdakilerden hangisidir?

- a. Rolant Borthes
- b. Miçhel Foucault
- c. Antignio
- d. Julihan Hall
- e. Louis Athuser**

Büt-2017

114- Toplumdaki eşitsizliği ve kültür sorunlarını ele alan yaklaşım hangisidir?

- a. Yapısal Fonksiyonel Model**
- b. Çatışmacı model.

Büt-2016

115- Sosyoloji, aşağıdaki isimlerden hangisiyle birlikte bilim kimliği kazanarak üniversitelerde yer almış ve akademik meşruiyetini elde etmiştir?

- a) Karl Marx
- b) Ferdinand Tönnies
- c) Emile Durkheim**
- d) Georg Simmel
- e) Max Weber